

Mátyus Imre

Van-e terem ebben az osztályban?

Szűts Zoltán *A digitális pedagógia elmélete* című könyvéről

Szűts Zoltán könyvének szerzői előszava Stanley Fish írására utalva azt a kérdést teszi fel, „van-e tanár ebben az osztályban?” (13. o.). E recenzió címe részben erre, részben pedig a digitális pedagógia egyik alaptapasztalatára kíván utalni: arra, ahogyan a digitalizáció egyre elkerülhetlenebb terjedése megváltoztatja az oktatás hagyományosan kiépült infrastrukturális, szervezeti és tartalmi kereteit. A digitális pedagógia alapélménye a hálózati kommunikáció fejlődésének hatására megtapasztalt delokalizálódás és mediatizáltság. Az osztályterem – amely a kötetben is fontos fogalomává válik – érzékletes metaforáját kínálja ennek a változásnak. Az információs és kommunikációs technológiai (IKT) eszközök elterjedésével a terem funkciói, „határai” kiterjedtebbek lesznek – az osztályterem egy kevésbé konkrétan megfogható, digitális keretté válik, amelyben a hagyományos tantermi funkciók nem vagy csupán változtatásokkal működnek.

A könyv megírása ugyan még a COVID19-járvány kitörése előtt megkezdődött, de nem tagadható, hogy a digitális, illetve hibrid oktatásra való áttérés kényszere még fontosabbá tette ezt a témát. *A digitális pedagógia elmélete* ugyanakkor közel sem csupán a pandémiás helyzet által kikényszerített praxisváltás miatt fontos: a benne foglalt ismeretek általános jelentőségük a pedagógia fejlesztésére vonatkozó törekvések szempontjából. Középpontjában a tudatos felhasználásra, illetve a folyamatos kontextuális változásokra való felkészítés szándéka áll.

A szerző arra vállalkozik, hogy egyetlen koherens keretben állítsa össze a digitális pedagógia elméleti alapjait. Szűts nagyszerűen tudja szintetizálni a különböző tudományterületek eredményeit. A digitális pedagógiát egy, a digitalizáció hatásait az oktatásra nézve szélesebben alkalmazó ernyőfogalomként határozza meg, amelynek elméleti alapjai csak egy szélesebb társadalomtudományos megközelítésben teremthetők meg. Ezen elméleti alapok létrehozásához elsődleges eszköztárként a kommunikáció- és médiatudomány, valamint a pedagógia fogalmi köreiből, tapasztalataiból, eredményeiből merít, ugyanakkor a szövegben számos egyéb diszciplína eredményei is megjelennek a filozófiától és a közgazdaságtudománytól a történettudományon és a szociológián át a pszichológiáig.

Szűts könyve két fontos szempontból különbözik a témában korábban megjelent hazai publikációktól (például Benedek 2008, 2013, Komenczi 2016). Egyrészt nem kíván konkrét gyakorlati ajánlásokat, jó gyakorlatokat megfogalmazni, hanem szemléletformáló munka kíván lenni. Másrészt elméleti téren szélesebb, gazdagabb teoretikus mezőből táplálkozik.

A könyv egyik alapgondolata az, hogy a digitális pedagógia a VUCA (*volatility, uncertainty, complexity, ambiguity* – változékonyság, bizonytalanság, komplexitás és kétértelműség, lásd például Mihalik 2020) világában működik. Ahhoz, hogy a jövő pedagógiája sikeresen alkalmazkodjon a változásokhoz, és releváns készségeket, tudásokat nyújtson a jövő generációinak, elengedhetetlen a változások háttérében álló folyamatok, jelenségek ismerete. Ennek eszköze a tudatos tervezés és felhasználás, amelyet a megfelelő elméleti tudás alapoz meg.

A kötet hat fejezetre oszlik. Ezek ugyan látszólag különböző tematikus egységekként működnek, ugyanakkor sok visszatérő gondolatot, elemet találunk bennük.

A bevezető egy rendkívül értékes programadó rész. Szűts röviden bemutatja azokat az okokat, hatásokat és kulcsgondolatokat, amelyeket a könyv további fejezeteiben részletesebben is taglal. A munka céljának, módszérének meghatározása, valamint az alapfogalmak tisztázása mellett kiemelten foglalkozik a digitális pedagógia szemléletének potenciális előnyeivel, illetve korlátaival. Jól átgondolt, releváns kérdéseket vet fel az oktatás átalakulásával kapcsolatban, és megfelelő érzékenységgel világít rá a pedagógiai gyakorlat jelenlegi, illetve potenciális kihívásaira az IKT-eszközök használata terén.

A második és a harmadik fejezet a pedagógia helyére, feladatára, értelmezésére igyekszik rávilágítani az információs társadalom kontextusában. A digitális pedagógia célját „a digitális ökoszisztémában zajló ... sikeres életre való” felkészítésben határozza meg (52. o.). Ennek érdekében vázolja a pedagógia, illetve a pedagógiai szemléltető eszközök történeti változásait, valamint a digitális pedagógia sajátos kihívásait a kortárs hálózati kommunikációban. A harmadik fejezet az oktatás szélesebb társadalmi keretét, az információs (hálózati) társadalom, valamint a digitális kultúra kérdéseit igyekszik bemutatni a kommunikáció- és médiatudomány perspektívájából.

A negyedik fejezetben tekinti át a szerző a digitális pedagógia elméletével kapcsolatos legfontosabb terminusokat és jelenségeket. Olyan alapvető elméleti kulcsfogalmak bemutatását találjuk itt, mint például a konvergencia, a részvételi kultúra, a figyelemgazdaság, a gamifikáció vagy éppen a képi fordulat. E kérdések tárgyalása nem csupán a kortárs hálózati társadalom megértésének, hanem a technológiai fejlődéshez való alkalmazkodásnak is megeremti az alapját.

Az ötödik fejezet a didaktika újragondolása, „dekonstrukciója” a kortárs digitális környezet hatásainak figyelembevételével. Részletesen foglalkozik a tanulók jellemzőinek, médiatapasztalatainak, elvárásainak változásával, átfogó képet kínál az új média kognitív hatásairól, valamint azokról a problémákról, amelyek a kortárs infokommunikációs technológiák használatával kapcsolatban kihívást jelentenek a pedagógiai gyakorlat számára. Tárgyalja továbbá a tanár megváltozott szerepét, a személyéhez kapcsolódó elvárásokat, a tipikus új gyakorlatokat is, amelyek a hagyományos előadó-/kútfőszereptől mozdítják el a kevésbé fölérendelt mentori, tutori, moderatori, illetve kuratori szerep irányába.

A hatodik fejezet egyfajta összefoglalása a korábban leírtaknak, amely hangsúlyozza a digitális eszközhasználat várható előnyeit és pedagógiai kihívásait is. Felvet olyan problémákat, amelyeket a jelen társadalmi helyzetben a pedagógia önmagában nem képes kezelni – ilyen például az eszköztelenek vagy a technológiai szempontból kevésbé előnyös helyzetben lévők bevonhatósága a digitális oktatási gyakorlatba –, illetve kitekint a terület jövőjére is, felvetve a mesterségesintelligencia-kutatás, a *big data*, valamint a gépi tanulás alkalmazhatóságának kérdését is.

A *digitális pedagógia elmélete* jól illeszkedik Szűts korábbi könyveinek sorába. A *világháló metaforái* (Szűts 2013) szélesebb elméleti keretben igyekezett elhelyezni a digitális kultúra jelenségeit, az *Online* (Szűts 2018) pedig az internetes kommunikáció technológiai és elméleti összefoglalására törekedett. A szerző nézőpontja továbbra is elsősorban médiatudományi perspektíva, amely ugyanakkor nyitott a más szemléletekkel való interakcióra, más eredményekből való merítésre. A könyv vitathatatlan erénye a technológia társadalmi hatásainak kiegyensúlyozott, visszafogott tárgyalása. Elzárkózik a technológiával kapcsolatos túlzottan optimista, illetve túl pesszimista nézetektől is – egyfajta technológiai realizmussal igyekszik bemutatni a hatásokat, lehetőségeket. Mindez teljesen összhangban áll a kötet azon mondanivalójával, hogy a digitális pedagógia szempontjából a technológiát nem célnak, hanem egyértelműen eszköznek kell tekinteni.

A könyvvel kapcsolatban megfogalmazható kritika az egyes jelenségek, fogalmak tárgyalásának változó kidolgozottságával kapcsolatos. Néhány kérdés inkább csak említés szintjén, kevésbé kifejtve jelenik meg a kötetben, míg másokat talán a szükségesnél terjedelmesebben tárgyal. Ez a szerző azon törekvésebből fakad, hogy átfogó képet nyújtson a digitális pedagógia környezetéről szolgáló jelenségekről, a terület ugyanakkor olyan hatalmas, hogy nehéz lenne minden fontosabb momentumát úgy beledolgozni a szövegbe, hogy ne maradjon az olvasónak hiányérzete.

A *digitális pedagógia elmélete* című kötet áttekintő, összefoglaló munka, amely igyekszik minél átfogóbb jelleggel bemutatni a digitális pedagógia szempontjából fontos technológiai, társadalmi hátteret, kiemelni a digitális kultúra fontosabb kortárs jelenségeit, és rámutatni olyan didaktikai kérdésekre, amelyeket mindenképpen szem előtt kell tartani az oktatás fejlesztése során. Témájából fakadóan elsősorban az oktatásban dolgozók, a tanári pályára készülők, illetve az oktatási rendszer adminisztrációjában résztvevők, a vezetők, a döntéshozók számára javasolt olvasmány. Ugyanakkor bátran ajánlható mindenkinek, aki átfogó képet szeretne kapni a digitalizáció szélesebb körű társadalmi és kulturális hatásairól. (Szűts Zoltán: *A digitális pedagógia elmélete*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2020, 296 oldal, ISBN 978 963 454 585 9, 4500 forint)

Irodalom

Benedek András (szerk.) (2008): *Digitális pedagógia: tanulás IKT környezetben*. Budapest: Typotex.

Benedek András, szerk. (2013): *Digitális pedagógia 2.0*. Budapest: Typotex.

Komenczi Bertalan (2016): *Tanulási környezet a 21. század elején*. Saarbrücken: Globe Edit.

Mihalik Judit (2020): A bizonytalanság radikalizmusa: Egy gondolati térkép a fogalom értelmezéséhez. *Szabad Piac*, 2. sz. 58–37. o.

Szűts Zoltán (2013): *A világháló metaforái*. Budapest: Osiris.

Szűts Zoltán (2018): *Online – Az internetes kommunikáció története, elmélete és jelenségei*. Budapest: Wolters Kluwer.

Mátyus Imre újmédia-kutató, jelenleg a Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszékének mesteroktatója, valamint az SZTE Digitális Kultúra és Elméletek Kutatócsoport tagja. Elsődleges kutatási területe a kollektív identitások – különösen az infokommunikációs technológiák használatához kapcsolódó közösségek – online önreprezentációjának vizsgálata. E-mail: matyusimre@gmail.com